

בטרם שמוציא האדם דבר שקר מפיו לתועלת, שיתבונן במחשבתו כי משקר עתה אך הוזהר לו כי יש תועלת בדבר

שלא ימלט שלא יתחיל לחכך בדעתו אולי באמת אין צריכים להגיע להיתר זה, ואולי יתכן שיכולים לומר את האמת באופן אחר קצת, או שאכן צריך לשקר אך אין צריך לשקר באופן כל כך גדול, וניתן לשנות רק במעט ונרוויח את התועלת שבדבר.

ובכך יוצא שכאשר ישתמש האדם בהיתר של תועלת, זה אכן יהיה היתר אמיתי ולתועלת ולא סתם מחשבת היתר בעלמא בלי שום בסיס (וכמו שאמרנו בשיעורים הקודמים, כי בקל יוכל האדם להתפתות כי יש תועלת בדבר, וצריך להבחין היטב בין תועלת אמיתית לתועלת מדומה).

ב'. גם ירוויח שלא יהיה לחד מכת השקרנים שמשקר בקביעות וכהותרה לו הרצועה, שכשיחשוב כל העת לפני משקר במחשבה שמשקר רק כי יש תועלת בדבר, זה יפעול אצלו שלא יתרגל בשקר ולהיות לשקרן, כי יקבע במחשבתו שמשקר רק בגלל ההיתר ולא בסתם.

ויתכן שזה הכוונה בהמצוה דברי קבלה, כי באמת האדם צריך תמיד לדבר רק אמת, וגם באופן שמשקר כי יש בזה תועלת, צריך שיתבונן בנפשו אם אכן באמת נצרך לו לשקר עתה ולא שייך לומר האמת, וגם באופן שכן יש לו צורך לשקר יתבונן בדעתו שהוא משקר עתה רק משום שיש לו תועלת מזה וממילא מותר לו הדבר, ועי"ז לא ירגיל עצמו לשקר עדי שיבוא להיות מכת השקרנים שאינם מקבלים פני השכינה ח"ו.

אכן צריך לדעת כמו שנתבאר למעלה, שבדברי ממונות אין שום הטר כלל לשקר לא לתועלת ולא מפני השלום וכדומה.

באיזה אופן מדובר דברי קבלה שצריך לדבר רק אמת

אמנם אכתי צריך לבאר, כי בשיעורים הקודמים נתבאר שיש מצוה מדברי קבלה שצריך האדם לדבר רק אמת.

והנה יש לעיין על איזה ציור קאי דברי קבלה אלו, שהרי מאד לא מסתבר לומר שכוונתם הוא שצריך לדבר רק דברי אמת באופן שאין שום תועלת בהשקר, כי אז פשיטא שצריך לדבר רק אמת, וכי בשופטני עסקינן שמשקרים סתם בלי שום תועלת, אלא וודאי שמירי באופן שיש לו לאדם תועלת לשקר, ואף על פי כן אמרו שצריך לדבר רק אמת, ולכאורה איך ישתוו דברי קבלה אלו עם מה שאמרנו לעיל שמוכח מש"ס ופוסקים שמותר לשקר כשיש תועלת בדבר.

יסוד חשוב שידע האדם כשמוציא דבר שקר מפיו לתועלת

אלא אמינא יסוד חשוב בעניין ההיתר לשקר כשיש תועלת, והוא, שבכל פעם כשאדם משתמש בהיתר להוציא דבר שקר מפיו, צריך שיחשוב במחשבתו לדעת, שבאמת הוא מדבר עתה דבר שהוא שקר מוחלט, אך יש עתה היתר בזה כי יש תועלת בהשקר, ויוסיף לחשוב ולהתבונן מהו התועלת ואילולי השקר מה היה יוצא בסופו של דבר.

רווחי האדם כשיתבונן במחשבה זו

וירויח האדם בהתבוננות זו שני דברים:

א'. כי יוצא שכשיחשוב האדם בכל פעם לפני משקר מחשבה זו, הרי

בש"ס ופוסקים מצאנו היתר לשקר לתועלת

בהלכות שקר מצאנו, שבסתם דברים שאינם נוגעים לממון, יש היתרים שונים בש"ס ופוסקים שמותר לומר דבר שקר כשיש לו תועלת בזה.

וננקוט חדא למשל ולדוגמא, כגון שהאיש נמצא בביתו ומשתעשע עם צאצאיו ובני ביתו, ובפתע מצלצל הטלעלפא"ן ואחד מהילדים עונה ומבקשים את האב, והאיש אינו חפץ עתה לגשת לטלעלפא"ן כי הוא עסוק עם בני משפחתו, אז מותר לו לבן לשקר ולומר להמתקשר שהאב אינו נמצא בבית, כי אם יאמר לו שהאב נמצא בבית ואינו יכול לגשת כי עסוק הוא, יתכן שהמתקשר יבוש או יכעס מדוע אינו רוצה לגשת אליו, ואין צריך הבן לספר לו כי האב משתעשע עתה עם צאצאיו ואינו רוצה לגשת לטלעלפא"ן, כי מאד יתכן שתירוץ זה שאינו נמצא בבית מובן ומתקבל על הדעת מאשר שאינו יכול לגשת וכדומה, וגם שאינו צריך לספר לכל אחד מהם מעשיו של אביו בזמן ההיא.

וכמובן שבכל פעם צריך לשקול היטב בפלס את מעשיו, כי אם יש לו דרך להסביר להשואל בטוב טעם ודעת מדוע אינו יכול האב לגשת, כי באמת עסוק הוא עם בני המשפחה וכדומה, ויודע בו שיבין זאת היטב ויקבל הדבר, וגם שלא אכפת לאב שישפר זאת לאחרים, וודאי שעדיף לומר זה מלשקר שאינו נמצא בבית, אך באופן הנראה שהמתקשר לא יקבל את זה בניחותא מותר לשקר, כי כן מצאנו בחז"ל וכאשר יתבאר אי"ה, שמותר לשקר כשיש תועלת בדבר.